

SMA Mineral AB
c/o Ecogain AB

Avgränsningssamråd om planerad fortsatt och utökad kalkbrytning i Stucks kalkbrott på Bunge Stucks 1:368.

Sammanfattning

SMA Mineral AB har genomfört ett avgränsningssamråd med Region Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län den 29 april 2025. Vid det genomförda mötet i Visby och efterföljande fältbesök vid anläggningen i Bunge, lämnade Region Gotland synpunkter och ställde frågor kring den planerade verksamheten, dess konsekvenser och behovet av vidare utredningar inför en prövning av verksamheten. SMA har efter samrådsmötet sammanställt och skickat ut mötesanteckningar till deltagande parter. Region Gotland lämnade i juni 2025 ett yttrande över den föreslagna verksamheten.

SMA Mineral har därefter den 26 mars 2026 hållit ett förnyat avgräsnings-samråd med Region Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län, och därefter distribuerat en samrådsredogörelse till de deltagande myndigheterna. Region Gotland kompletterar nu det tidigare inlämnade yttrandet från 2025 samt vad regionen framförde vid det fysiska samrådsmötet den 26 mars 2026.

Generella synpunkter

Region Gotland vill inledningsvis påpeka att Gotland redan i dag tar ett stort ansvar för den nationella försörjningen av såväl cement som kalksten för andra ändamål.

För Gotland är det av stor betydelse att de industriverksamheter som etablerar sig på ön genom sin verksamhet inte påverkar vatten, natur och människors närmiljö på ett negativt sätt. I det förslag till verksamhet som SMA presenterar ser Region Gotland inga tydliga positiva effekter där Gotland som samhälle kan ges fördelar av en etablerad kalktäktsverksamhet, tvärtom uppstår ett antal risker rörande just vatten, natur och människors närmiljö.

Gotlands särpräglade geologi och hydrologi skapar särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet. Grundvattnet är sårbart och känsligt och behöver skyddas mot såväl föroreningar som överutnyttjande. Under lång tid har grundvattentillgångarna på Gotland varit begränsade, något som även har förvärrats under senare år med förändrade nederbördsmönster och torra somrar.

I anslutning till det aktuella täktområdet planeras för Sveriges nästa nationalpark i området kring Bästeträsk. Region Gotland har varit aktiv i bildandeprocessen och har under en lång tid arbetat för en långsiktigt positiv och hållbar utveckling på Norra Gotland, där bildandet av nationalparken Bästeträsk utgör en avgörande del i detta arbete. Bildandeprojektet är i linje med den Regionala utvecklingsstrategin, Vårt Gotland 2040 exempelvis gällande inriktningarna för Säkra miljö och vatten samt Stärk och utveckla näringslivet, liksom med regionens översiktsplan som vann laga kraft 2025.

Det finns stora förväntningar på att den kommande nationalparken ska bidra med positiva aspekter gällande utvecklingen av näringslivet och andra effekter som är av betydelse för samhällsutvecklingen på norra Gotland. Förutom att området ur naturvårdssynpunkt är unikt – inte bara nationellt utan även i ett europeiskt perspektiv – har området bland annat betydelse för boende och de areella näringarna, den kommunala vattenförsörjningen, försvaret, forskningen, besöksnäring och för rekreation, jakt- och fiske. I framtiden kommer området utgöra ett viktigt besöksmål på norra Gotland, även för internationella besökare. Region Gotland driver för närvarande även projekt för omlandsutveckling och åtgärder med anledning av bildandet av nationalparken.

Region Gotland anser att det är viktigt att de företag som kommer att utföra utredningarna och analyserna har bevisad fackmannamässig kompetens och erfarenhet inom de specifika sakområdena, samt kunskap om de speciella gotländska geologiska förhållandena.

Yt- och grundvatten

Bästeträsk är en ytvattentäkt som utgör en viktig del av Gotlands dricksvattenförsörjning. Region Gotland har tillstånd för vattenuttag ur Bästeträsk för nämnda ändamål. Det innebär att Region Gotland motsätter sig alla risker för påverkan på kvalitet och kvantitet på yt- eller grundvatten som negativt kan påverka Regionens uttagsmöjligheter. Region Gotland vill därför understryka att Gotlands känsliga grundvatten och särskilda geologiska förutsättningar gör att stor försiktighet måste råda när det gäller planerad täktverksamhet och dess risker för negativ påverkan i kvantitativt eller kvalitativt hänseende. Bolagets ambition att driva en täkt under 30 år innebär en lång tid som i sig kan medföra osäkerheter.

Region Gotland anser därför att det är av största vikt att noga utreda:

- Hur täktverksamheten kommer att påverka både vattenkvantitet och vattenkvalitet på tillrinningen till och i själva förekomsten Bästeträsk.
- Hur täktverksamheten kommer påverka ovannämnda i de olika stadierna av verksamhet (etablering, förberedning, drift samt efterbehandling, återställande).
- Hur täktverksamheten påverkar vid olika klimatscenarier och extremväder.
- Hur täktverksamheten påverkar vid olika årstider.
- Hur täktverksamheten påverkar vid olika grundvattenvariationer (kan variera från år till år).
- Hur täktvatten kommer att hanteras.

Vidare anser Region Gotland att det är viktigt att alla utredningar som lyfts i samrådshandlingarna också genomförs.

Region Gotland kan inte finna någon information om omfattningen av samrådskretsen utifrån grundvattennivåsänkningen. Det saknas således uppgifter om

omfattningen av den grundvattenbortledning som bolaget samråder kring och det bedömda avsänkingsområdet. Region Gotland anser att det utgör en brist som kan medföra att samrådet inte är korrekt genomfört.

Region Gotland anser att det åligger bolaget att vidta åtgärder för att begränsa mängden bortlett grundvatten. I dag bortleds enligt uppgift av 110–140 tkbm per år.

Region Gotland önskar fortsatt diskussion med bolaget gällande möjligheten för Region Gotland att för dricksändamål tillgodogöra sig det av bolaget bortledda grundvattnet.

Lokalisering

Översiktsplan Vårt Gotland 2040 redovisar del av det föreslagna brytområdet som befintlig verksamhet (nu nedlagd) och dess närmaste omgivningar som naturområde. I översiktsplanen görs avvägningen att områdena Rute och Stucks helt eller delvis bör undantas från område av riksintresse fyndigheter av ämnen eller material, med hänvisning till förekomsten av Natura 2000-område. Som riksintressemyndighet är Sveriges Geologiska undersökning, SGU, ansvarig för att peka ut riksintressen för värdefulla ämnen eller material. Under översiktsplanens granskningsperiod (mars-maj 2024) bemötte SGU inte Region Gotlands ställningstagande gällande området Stucks. SGU genomförde under 2025 en översyn av fyra riksintresseområden på norra Gotland, däribland Rute och Stucks, som enligt utredningen skulle slås samman till ett område, Rute-Stucks (SGU dnr 31-451/2025). Utredningen föreslog bland annat utvidgning av området Rute-Stucks. Region Gotland yttrade sig den 28 januari 2025 (RS § 31) och avstyrkte den föreslagna utvidgningen av området Rute-Stucks.

SGU beslutade under 2026 (SGU dnr 31-252/2026) om utpekande och detaljavgränsning av området Rute-Stucks i huvudsak i enlighet med den tidigare översynen. Detta innebär att de befintliga riksintresseområdena och dess värdebeskrivningar kommer utgöra grund för kommande prövning. Region Gotland konstaterar således att riksintressemyndigheten och Region Gotland inte är överens i denna fråga.

Föreslaget verksamhetsområde omges av ett område som är i slutskedet av bildandet av en ny nationalpark - Bästeträsk. Region Gotland har under processen varit odelat positiv till bildandet av en nationalpark i området och har inlett arbetet med att omhänderta de möjligheter till utveckling som den planerade nationalparken kan skapa, lokalt såväl som regionalt. Region Gotland har bland annat, i sitt remissvar till Naturvårdsverket, bejakat förslaget till en entré till nationalparken i anslutning till Fårösund. Det bedöms kunna ge positiva effekter för lokalsamhället Fårösund, som med sitt geografiska läge kan bli ett nav mellan två nationalparker (Bästeträsk och Gotska Sandön). Nationalparken kommer även att kunna skapa positiva effekter för exempelvis näringslivsutveckling och service för norra Gotland samt för Gotland som besöksmål.

I översiktsplanen anges vidare att möjligheten att binda samman Fårösunds samhälle med Bästeträsk-området västerut i form av gång- och cykelleder, bör utredas. Kopplingen västerut mellan tätorten och den blivande nationalparken kan vara av stor vikt för att främja det rörliga friluftslivet, rekreations-möjligheter samt att stärka grönstrukturer i området genom exempelvis nya grönstråk.

Region Gotland framförde synpunkter i det tidigare yttrandet från 2025 gällande den planerade täktverksamhetens påverkan på bildandet av nationalparken samt behovet av att utreda konsekvenser bland annat för det rörliga friluftslivet. I den uppdaterade samrådshandlingen konstaterar SMA Mineral att en fortsatt och utökad

täktverksamhet vid Stucks preliminärt bedöms kunna medföra ökade störningar i form av emissioner (exempelvis buller, ljusförorening, damning, markvibrationer och luftstötar) in i delar av det område som utreds för nationalparksbildning. Verksamheten bedöms även försvåra bildandet av nya grönstråk mellan Fårösund och den planerade nationalparken.

Region Gotland konstaterar således att den planerade täktverksamheten kan innebära en intressekonflikt med tillskapandet av nationalparken, och anser att det kan medföra negativa konsekvenser för det rörliga friluftslivet, besöksnäringen och för kringliggande verksamheter. Region Gotland vill därför särskilt betona vikten av att bolaget utreder och tydligt redovisar vilka konsekvenser den planerade täktverksamheten kan komma att innebära för den planerade nationalparken och dess värden. Det är även viktigt att belysa konsekvenserna för framkomligheten på och tillgängligheten till befintlig väg 690, som i samrådsunderlaget föreslås korsas av transporter av kalk för utskeppning från Strå hamn. Region Gotland efterfrågar dessutom att den planerade verksamhetens konsekvenser för det rörliga friluftslivet utreds och belyses i kommande process.

Miljökonsekvenser

Region Gotland anser att följande utredningar och analyser bör ingå i miljökonsekvensbeskrivningen:

- Utredningar gällande vägtrafikbuller och verksamhetsbuller.
- Utredningar gällande damning och luftmiljö.
- Utredningar gällande olika transportlösningar över väg 690.
- Utredning gällande hantering av täktvatten.
- När det gäller vattenskyddsområden, våtmarker och brunnar bör alla de utredningar och aktiviteter som finns beskrivna i samrådsredogörelsen utföras.

Synpunkter rörande planerad tillståndsprocess

Avslutningsvis har Region Gotland följande synpunkter:

- SMA anger att bolaget även överväger att initialt ansöka om brytning av ett mindre område under en kortare tid. Region Gotland anser att det i ett tidigt skede bör klargöras vilket delområde och tidsperiod som avses.
- Hamnen har enligt uppgift ett gällande tillstånd. Region Gotland efterlyser en tydlig redogörelse för hur detta ser ut och vilka begränsningar i volym och tid som finns.
- Vidare efterlyser Region Gotland en närmare beskrivning av hur transporter av material mellan täkt och hamn planeras att ske.
- Om del av produkten planeras avsättas på den gotländska marknaden via vägtransport, ser Region Gotland ett behov av att tydligt beskriva omfattningen samt vilka störningar det kan ge upphov till och hur de kan mätas.
- Tidigare ansökan 2007 fick avslag med hänvisning till att verksamheten ansågs skada det kringliggande Natura 2000-området Bästeträsk och förutsättningarna vid den aktuella prövningen gjorde det inte möjligt att pröva frågan om Natura 2000-tillstånd. Region Gotland anser att det är viktigt att dessa perspektiv belyses särskilt i den kommande processen.
- SMA Mineral anger att Stucks kalkbrott är viktigt för att fylla Sveriges behov av kalk och att det inhemska behovet av bränd kalk är större än utbudet, vilket medför att bränd kalk idag importeras. Region Gotland ser vikten av att bolaget ger en mer utförlig beskrivning av behovsbilden i ett långsiktigt perspektiv, men även kring nuläget med import av kalksten.
- Region Gotland vill också att bolaget utförligt redovisar den planerade verksamhetens samsättningseffekter för det lokala näringslivet.

Sammanfattande slutsatser

Region Gotlands ställningstagande, utifrån det samrådsunderlag som SMA presenterat, är att en fungerande samexistens mellan en utbyggd kalkbrytning och den kommande nationalparken knappast är möjlig utan att riskera stora inskränkningar för nationalparken och dess planerade kringverksamheter.

Region Gotland vill även understryka att Gotlands känsliga grundvatten och särskilda geologiska förutsättningar gör att största försiktighet måste råda när det gäller planerad täktverksamhet och risker för negativ påverkan av när-belägna ytvattentäkten Bästeträsk ur ett kvantitativt och kvalitativt hänseende.

Med den information som Region Gotland har i dag är att det är svårt att se att den föreslagna täktverksamheten kan komma att innebära några positiva effekter för Gotland, utan tvärtom riskerar att föra med sig ett antal störningar och begränsningar. Region Gotland förväntar sig att bolaget under kommande skede av tillståndsprocessen tar fram och redovisar långtgående undersökningar och utredningar kring verksamhetens förväntade effekter.

Regionstyrelsen

Meit Fohlin
Ordförande Regionstyrelsen

Stefan Hollmark
Regiondirektör